

EWA GODLEWSKA
Lublin
ORCID: 0000-0002-2550-7831

ETNICZNOŚĆ JAKO ELEMENT ZAŁOŻEŃ PROGRAMOWYCH ZIELONYCH – ZIELONEJ ALTERNATYWY W AUSTRII

UWAGI WSTĘPNE

Partia Zieloni – Zielona Alternatywa (*Die Grünen – Die Grüne Alternative*) utworzona została w 1986 r. z połączenia dwóch formacji: Zjednoczeni Zieloni Austrii (*Vereinigte Grüne Österreichs, VGÖ*) oraz Alternatywna Lista Austrii (*Alternative Liste Österreichs, ALÖ*). Konsolidacja środowiska zagwarantowała Zielonym obecność w parlamencie przez trzy dekady. Po federalnych wyborach parlamentarnych w 2017 r. po raz pierwszy partia pozostała wprawdzie poza składem Rady Narodowej (*Nationalrat*), jednak już w 2019 r., w wyniku przedterminowych wyborów nie tylko ponownie wprowadziła swoich przedstawicieli do Rady, ale również stała się koalicyjnym partnerem w nowym rządzie zaprzysiężonym 7 stycznia 2020 r., na którego czele po raz drugi stanął lider Austriackiej Partii Ludowej (*Österreichische Volkspartei, ÖVP*) Sebastian Kurz.

Współtworzenie nowego rządu centralnego to dla partii Zielonych nowe wyzwanie. Jeszcze do niedawna ugrupowanie charakteryzowała ograniczona możliwość tworzenia koalicji gabinetowych na szczeblu federacji. Partia, która uchodziła za marginalną, obecnie stała się jednym z głównych uczestników austriackiej sceny politycznej.

Na potrzeby artykułu przyjęto, że uwzględniona w tytule etniczność obejmuje te elementy założeń programowych partii, które odnoszą się do polityki wobec tzw. uznanych i nieuznanych mniejszości narodowych, czyli zgodnie z przyjętymi w Austrii rozwiązaniami – wobec grup narodowościowych i społeczności napływowych, imigranckich.

Celem artykułu jest analiza wyżej wymienionych założeń programowych ugrupowania. Jest to więc próba przybliżenia mniej znanych elementów programu, które jednak stały się nieodłącznym komponentem działalności Zielonych w Austrii. Ugruntowało się bowiem przekonanie, że wśród partii obecnych na austriackiej scenie politycznej, to właśnie Zieloni są najbardziej przychylni mniejszościom narodowym, jak również opowiadają się za liberalną polityką imigracyjną. Na podstawie informacji przedstawionych w artykule możliwa będzie weryfikacja postawionej tezy. Celem

artykułu jest ponadto próba odpowiedzi na pytanie, czy powyższe hasła przyczyniły się do sukcesów wyborczych Zielonych w Austrii.

Jedną z zastosowanych w artykule metod była metoda analizy systemowej, która umożliwiła zbadanie problematyki dotyczącej mniejszości narodowych i społeczno-ści napływowych w Austrii w ramach wewnętrznego systemu politycznego. W artykule zastosowano również metodę porównawczą, przydatną w szczególności przy analizie założeń programowych oraz pozycji partii w stosunku do innych ugrupowań obecnych na austriackiej scenie politycznej.

ZIELONI – ZIELONA ALTERNATYWA NA AUSTRIACKIEJ SCENIE POLITYCZNEJ

Austria należy do państw posiadających ustabilizowany system partyjny, w którym nie dochodzi to licznych zmian ilościowych i jakościowych. Ze względu na koncentrację głosów wyborców, R. Herbut określił ten system mianem wielopartyjnego zdominowanego przez dwie główne partie (Herbut 1999: 252). Kluczową rolę odgrywają w nim bowiem Socjaldemokratyczna Partia Austrii (*Sozialdemokratische Partei Österreichs, SPÖ*) oraz Austriacka Partia Ludowa (*Österreichische Volkspartei, ÖVP*). Formacją, która w ostatnich kilkunastu latach coraz mocniej akcentuje swoją obecność na austriackiej scenie politycznej jest natomiast Wolnościowa Partia Austrii (*Freiheitliche Partei Österreichs, FPÖ*). W 2019 r. wzmocnieniu uległa również pozycja Zielonych – Zielonej Alternatywy, która po raz pierwszy w historii ugrupowania współtworzyła rząd federalny.

Partie polityczne stanowią jeden z podmiotów mających realny wpływ na realizację polityki w Austrii. Brak zasady formowania gabinetów jednopartyjnych doprowadził do zniekształcenia rządów parlamentarnych poprzez zanik efektywnej kontroli opozycji nad rządem i przeniesienie podejmowania decyzji politycznych z parlamentu na forum nieformalnej komisji koalicyjnej (Kosowska-Gąstoł 2010: 17). Cechami wyróżniającymi demokrację w Austrii (zakwalifikowaną przez A. Lijpharta jako model demokracji konsensualnej) pozostają ponadto m.in. szeroki udział partii politycznych we władzy wykonawczej przez tworzenie tzw. wielkich koalicji, brak ugrupowania posiadającego status partii większości, wielowymiarowość systemu partyjnego polegająca na występowaniu kilku płaszczyzn niezgody między rywalizującymi partiami, odzwierciedlających pluralistyczny charakter społeczeństwa, proporcjonalny system wyborczy, zwiększający możliwość dostępu do areny parlamentarnej także ugrupowaniom reprezentującym różnego rodzaju mniejszości. A. Lijphart wymienił również inne cechy modelu, jak np. formalna i nieformalna separacja władzy, zrównoważony (symetryczny) bikameralizm, terytorialny i nieterytorialny federalizm oraz decentralizacja uprawnień, pisana konstytucja i weto mniejszości (Antoszewski 2008: 32 – 34).

W wyborach parlamentarnych w Austrii uczestniczy zazwyczaj wiele partii, choć w praktyce tylko niektóre zyskują liczącą się liczbę mandatów. Uzyskiwane

przez partię Zielonych mandaty w poszczególnych kadencjach Rady Narodowej¹ przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1

Mandaty uzyskiwane przez Zielonych – Zieloną Alternatywę w wyborach parlamentarnych

Rok wyborczy	% uzyskanych głosów	Liczba mandatów
1986	4,82	8
1990	4,78	10
1994	7,31	13
1995	4,81	10
1999	7,10	13
2002	9,47	17
2006	11,05	21
2008	10,10	20
2013	12,42	24
2017	3,80	0
2019	13,90	26

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Chronik der Grünen Alternative. Die Grüne Alternative als Parlamentspartei (1986-2015)* oraz <https://www.gruene.at/>

Od momentu powstania Zielonych – Zielonej Alternatywy partia pozostaje aktywna na forum parlamentu. W wyniku przeprowadzanych wyborów parlamentarnych niemal za każdym razem udawało się uzyskać własną reprezentację w Radzie Narodowej. Jedynym wyjątkiem pozostaje 2017 r., kiedy to partia odnotowała najśłabszy wynik, uzyskując zaledwie 3,80% głosów. W efekcie w latach 2017–2019 pozostała ugrupowaniem pozaparlamentarnym.

W wyborach przeprowadzonych 23 listopada 1986 r. Zieloni zdobyli 4,82% (234 028) głosów, co umożliwiło wprowadzenie do Rady Narodowej 8 reprezentantów². Największe poparcie odnotowano w Vorarlbergu (8,83%), Wiedniu (6,09%) oraz Salzburgu (5,91%). Najgorsze wyniki uzyskano natomiast w Karyntii (3,78%), Dolnej Austrii (3,59%) oraz Burgenlandzie (2,48%). Ciekawostką pozostaje natomiast, że na poziomie gmin najlepszy rezultat osiągnięto w Zell/Pfarre w południo-

¹ Rada Narodowa (*Nationalrat*) to jedna z izb parlamentu Austrii. Jej skład wyłaniany jest w wyborach powszechnych, równych, bezpośrednich, tajnych i proporcjonalnych na okres czteroletni. Drugą izbą jest natomiast Rada Federalna (*Bundesrat*). Jej członkowie wybierani są przez parlamenty krajów związkowych na czas ich kadencji. Struktura parlamentu jest odzwierciedleniem zasady federalizmu państwa.

² Pierwszymi parlamentarzystami z ramienia Zielonych, zaprzysiężonymi 17 grudnia 1986 r., byli Josef Buchner, Herbert Fux, Walter Geyer, Freda Meissner-Blau, Peter Pilz, Karel Smolle, Manfred Srb oraz Andreas Wabl.

wej Karyntii, gdzie na Zielonych zagłosowało 24,55% wyborców. Przed długi okres stanowiło to najlepszy wynik wyborczy uzyskany przez ugrupowanie³. W gminie tej zamieszkuje przeważająca część (ok. 90%) ludności słoweńskojęzycznej (*Chronik der Grünen Alternative...* 2015: 1).

W kolejnych latach partia odnotowała powolny wzrost poparcia. Tak było m.in. w 1994 r. Rok później utraciła wprawdzie część głosów, przede wszystkim na rzecz socjaldemokratów, jednak już w następnych wyborach ponownie uzyskała poparcie przekraczające 7%. Tradycyjnie najlepsze wyniki osiągnano w takich landach, jak Wiedeń, Salzburg, Vorarlberg oraz Tyrol. Najgorsze odnotowywano natomiast w Styrii, Dolnej Austrii, Karyntii oraz Burgenlandzie (Ibidem 2015: 9-10, 14-15).

W pierwszych latach XXI w. zaobserwować można było dalszy wzrost poparcia dla partii. W 2002 r. zbliżono się do pułapu 10%, a w następnych wyborach próg ten przekroczone. Wyraźnie wzrosła również liczba uzyskiwanych w Radzie Narodowej mandatów. W wyborach przeprowadzanych 24 listopada 2002 r. na partię Zielonych oddano blisko 465 tys. głosów, co przełożyło się na 17 mandatów w Radzie Narodowej. Największe poparcie uzyskano w Wiedniu (okręgi Neubau – 31,54%, Mariahilf – 28,20%, Josefstadt – 26,58% oraz Alsergrund – 25,39%). Wysoki wynik osiągnięto również w gminie Rons w Vorarlbergu. Na partię głosowało tam nieco ponad 20% wyborców. Reelekcję uzyskali wszyscy parlamentarzyści, którzy zasiadali w Radzie Narodowej z ramienia partii od 1999 r. Mandat otrzymały ponadto Sabine Mandak, Heidi Rest-Hinterseer oraz Michaela Sburny (Ibidem 2015: 17-18).

W 2006 r. uzyskany wynik był jeszcze lepszy. Na partię oddano ponad 520 tys. głosów. W trzech okręgach w Wiedniu uzyskano ponad 30% poparcia (Neubau – 35,25%, Josefstadt – 31,55% oraz Mariahilf – 31,05%). Po raz pierwszy Zieloni stali się trzecim najsilniejszym ugrupowaniem w Radzie Narodowej.

W kolejnych wyborach wyniki partii Zielonych były porównywalne. W 2008 r. zanotowano niewielki spadek poparcia, bo o 0,62%. Gorsze wyniki odnotowały również ÖVP oraz SPÖ, zachowując jednak pozycję najsilniejszych ugrupowań. Zyskała natomiast FPÖ.

W 2013 r. partia Zielonych zdołała poprawić wynik wyborczy. Wzrost poparcia wyniósł 2%, co przełożyło się na dodatkowe cztery mandaty. W 2017 r. Zieloni po raz pierwszy nie wprowadzili swoich reprezentantów do Rady Narodowej.

Sytuacja zmieniła się jednak w kolejnych przedterminowych wyborach, przeprowadzonych 29 września 2019 r. Na partię oddano blisko 14% głosów, co umożliwiło uzyskanie 26 mandatów. To najlepszy wynik Zielonych w dotychczasowej historii ugrupowania. 7 stycznia 2020 r. politycy partii objęli cztery spośród czternastu ministerstw nowego rządu⁴.

³ Nieco gorszy wynik odnotowano w 1999 r. w wiedeńskich okręgach Neubau (20,15%) oraz Josefstadt (18,13%), jak również w tyrolskiej gminie Sistrans (18,12%).

⁴ Funkcję ministra sztuki, kultury, służby cywilnej i sportu objął Werner Kogler, ministra spraw społecznych, zdrowia, pielęgniarstwa i konsumentów – Rudolf Anschober, minister sprawiedliwości – Alma Zadić, minister klimatu, środowiska, energii, mobilności, innowacji i technologii – Leonore Gewessler.

Partia Zieloni – Zielona Alternatywa zaznaczała swoją obecność również w wyborach prezydenckich. Warto odnotować, że kandydatem partii w 1992 r. był Robert Jungk, który uzyskał 5,75% głosów. W kolejnych wyborach partia nie wystawiła swojego kandydata. W 2010 r. poparła natomiast Heinza Fischera, który wygrał wybory. Najlepszy wynik uzyskał w Neubau (88,81%), tradycyjnie uchodzącym za okręg o najsilniejszych wpływach Zielonych. W 2016 r. zwycięstwo odniósł natomiast Aleksander van der Bellen – politycznie związany z partią Zielonych, choć formalnie startujący wówczas jako kandydat niezależny.

ETNICZNOŚĆ JAKO ELEMENT WALKI POLITYCZNEJ ZIELONYCH – ZIELONEJ ALTERNATYWY

Zieloni – Zielona Alternatywa to partia, w przypadku której założenia programowe koncentrują się wokół takich haseł, jak zrównoważony rozwój w gospodarce, ochrona przyrody i klimatu, sprawiedliwy podział pracy i dochodów, solidarność społeczna, równe szanse dla wszystkich. Bardzo mocno akcentowane są kwestie związane z ekologią. Ze względu na przyjęty temat artykułu, trzeba nadmienić, że partia uchodzi również za ugrupowanie najbardziej przychylnie mniejszościom (w tym narodowym) oraz za zwolennika liberalnych rozwiązań w zakresie polityki imigracyjnej.

Współczesne założenia programowe partii opierają się przyjętych w 1990 r. fundamentalnych zasadach, ujętych w dokumencie *Leitlinien grüner Politik 1990 – Wahlen*. Jego opracowanie oraz akceptacja postrzegane są jako moment odejścia od radykalizmu cechującego ruch społeczny, na bazie którego powstało ugrupowanie. Oznaczało zatem zaakceptowanie kapitalizmu oraz gospodarki rynkowej i przyjęcie postawy politycznego pragmatyzmu (Dachs 1992: 272). W dokumencie uwzględniono trzy obszary: środowisko, demokrację oraz sprawy społeczne. Wśród wielu postulatów i zagadnień, zwrócono w nim także uwagę na trudne relacje między większością a mniejszościami. Sformułowano przy tym wniosek, że w Austrii wciąż nie przezwyciężono nacjonalizmu, przejawiającego się w tradycyjnej formie w agresywnym etnocentryzmie. Stosunki międzyetniczne w państwie są najczęściej oparte na podziałach „my – oni”, akcentowaniu antagonizmów, a w efekcie dyskryminacji. Taki sposób myślenia powielany jest przez polityczne elity. Relacje te powiązane są często z klasycznym podziałem na centrum i peryferie. Mniejszości zamieszkują niejednokrotnie obszary peryferyjne. Przykładem są grupy słoweńska w Karyntii i Styrii, jak również chorwacka i węgierska w Burgenlandzie. Sytuacja na takich obszarach (uzależnienie od centrum, niższy poziomi rozwoju gospodarczego) może być – zdaniem przedstawicieli partii – idealnym podłożem dla niechęci wobec mniejszości, rasizmu czy narodowej demagogii. Dlatego też opowiedziano się przeciwko podziałom, stygmatyzacji oraz hegemonii kulturowej większości. Większość pozostaje ślepa na potrzeby mniejszości, dopóki ta nie popadnie w konflikt z resztą społeczeństwa. W interesie obu stron pozostaje więc solidarność, odpowiedzialność oraz komunika-

cja między grupami na różnych płaszczyznach, w tym przede wszystkim na obszarach zróżnicowanych pod względem etnicznym (*Leitlinien grüner Politik 1990*: 42-47).

Zasady ujęte w powyższym dokumencie stały się podstawą dla sformułowania Programu partii Zielonych, pochodzącego z 2001 r. (*Grundsatzprogramm der Grünen... 2001*)⁵. Kwestie dotyczące polityki etnicznej zostały w nim omówione bardzo szczegółowo. Najważniejszymi w tym kontekście pozostają punkty 3.11 oraz 3.12. dokumentu programowego. Pierwszy z fragmentów dotyczył mniejszości narodowych, drugi z kolei polityki imigracyjnej.

W programie wyszczególniono mniejszości etniczne, kulturowe i językowe. Wi-doczne było ponadto rozróżnienie na tzw. stare (historyczne) i nowe (napływowe) mniejszości. Według partii Zielonych – Zielonej Alternatywy to, jak społeczeństwa radzą sobie z mniejszościami, jest miarą ich demokratycznej dojrzałości. Identyczne spostrzeżenia ujęte zostały w cytowanym już dokumencie z 1990 r. (*Leitlinien grüner Politik 1990*: 44). Polityka wobec mniejszości powinna mieć na celu zapobieganie wykluczeniu gospodarczemu, społecznemu lub językowo-kulturowemu jednostek oraz całych grup (*Grundsatzprogramm der Grünen... 2001*: 55).

W programie zwrócono uwagę na pewnego rodzaju asymetrię obowiązujących przepisów prawnych, przede wszystkim posiadających rangę konstytucyjną. Art. 7 Traktatu Państwowego z 1955 r. odnosi się bowiem wyłącznie do dwóch z sześciu uznanych na terytorium Austrii mniejszości. Nowelizację Ustawy Zasadniczej z 2000 r. i wprowadzenie do jej tekstu art. 8 ust. 2⁶, liderzy partii uznali za niewystarczające. Brak odpowiednich gwarancji, a tym bardziej brak ich realizacji stał się przyczyną niezbędnej ingerencji Federalnego Trybunału Konstytucyjnego. Taka praktyka stoi w bezpośredniej sprzeczności z rozwojem nowoczesnego i wielokulturowego społeczeństwa. Działania państwa powinny więc być ukierunkowane na wzmocnienie prawnych gwarancji dla mniejszości oraz wprowadzenie skutecznych środków służących zachowaniu i promowaniu różnorodności kulturowej i językowej Austrii. Wśród konkretnych postulatów znalazły się takie kwestie, jak rozszerzenie dwujęzycznej oferty edukacyjnej oraz możliwości używania języków mniejszościowych w urzędach, promocja wielojęzyczności w biznesie oraz kulturze. Największym wyzwaniem pozostaje natomiast rozbieżność między prawem a praktyką (*Leitlinien grüner Politik 1990*: 45, *Grundsatzprogramm der Grünen... 2001*: 56).

W programie partii z 2001 r. zwrócono również uwagę na politykę imigracyjną. Zdaniem działaczy, imigranci byli i są dyskryminowani na płaszczyźnie społecznej, politycznej i kulturowej. Brak rzeczywistej akceptacji imigracji jako zjawiska stałego, idzie w parze z nierównościami w zakresie dostępu do rynku pracy, mieszkalnictwa,

⁵ W tym przypadku chodzi o program podstawowy, w którym określono główne wartości oraz długoterminowe cele ugrupowania. Jego konkretyzacją są natomiast programy wyborcze publikowane przed każdymi wyborami do Rady Narodowej lub Parlamentu Europejskiego.

⁶ W ustępie 2 stwierdzono, że „Republika uznaje swoją językową i kulturalną różnorodność, znajdującą wyraz w istnieniu autochtonicznych grup narodowościowych. Język, kulturę, istnienie i trwanie tych grup należy szanować, zachować i wspierać”.

czy kształcenia zawodowego. Według założeń partii Zielonych – Zielonej Alternatywy kwestie te nie powinny być uzależnione od obywatelstwa. Działacze opowiedzieli się również za partycypacją polityczną imigrantów jako czynnikiem niezbędnym integracji. W 1990 r. sformułowano postulat, aby czynne i biernie prawa wyborcze na poziomie gminnym można było nabywać po czterech latach pobytu (*Leitlinien grüner Politik 1990*: 60). Nie został on jednak uwzględniony w programie z 2001 r., w którym mowa jest jedynie o tym, że procedura przyznawania obywatelstwa austriackiego powinna opierać się na prostszych zasadach, a wymagany czas ulec skróceniu. Zieloni nie wykluczali natomiast możliwości uzyskania w przyszłości przez społeczności imigranckie statusu uznanych grup narodowościowych (*Grundsatzprogramm der Grünen...* 2001: 56, 57).

Partia opowiedziała się za polityką imigracyjną uwzględniającą nie tylko interes państwa przyjmującego, ale również interes, aspiracje i oczekiwania potencjalnych imigrantów. Mając na uwadze, że cudzoziemcy to nie tylko wykwalifikowani pracownicy, ale również uchodźcy, liderzy partii krytykowali jedno z podstawowych założeń polityki etnicznej Austrii. Najważniejszym kryterium nie powinna być zatem ocena „ekonomicznej użyteczności” cudzoziemców (*Grundsatzprogramm der Grünen...* 2001: 57-58). W szerszym zakresie odniesiono się do tych kwestii w dokumencie z 1990 r. Powołując się na tradycje Austrii, a zwłaszcza na jej rolę w okresie zimnej wojny, zwrócono uwagę, że względy humanitarne – choć ważne – nie powinny być jednak jedynym wyznacznikiem polityki wobec imigrantów i uchodźców. Austria powinna przyjmować również osoby, których decyzja o emigracji podjęta została ze względów ekonomicznych, socjalnych, kulturowych czy demograficznych. Urzeczywistnieniem tego powinno być wdrożenie strategii na poziomie gminnym, opartej na zasadzie obowiązku przyjmowania corocznie takiej liczby cudzoziemców, która odpowiadałaby 1% populacji każdej z gmin (*Leitlinien grüner Politik 1990*: 62). W późniejszym okresie takie postulaty zostały jednak zaniechane.

W kontekście relacji z Unią Europejską partia Zielonych opowiedziała się za wzmocnieniem klauzul antydyskryminacyjnych oraz oparciem wspólnej polityki wobec uchodźców przede wszystkim na względach humanitarnych. Działacze postulowali również rozszerzenie podstaw do udzielania azylu o prześladowania ze względu na płeć (*Grundsatzprogramm der Grünen...* 2001: 75).

W 2003 r. przyjęto dokument dotyczący założeń programowym Zielonych w zakresie polityki integracyjnej (*Grüne Leitlinien zur Integrationspolitik*). Dużo uwagi poświęcono w nim zagadnieniom imigracji, co było szczególnie istotne w kontekście planowanego rozszerzenia Unii Europejskiej. Czołowi działacze partii zwrócili uwagę na fakt, że polityki imigracyjna musi być ukierunkowana na długoterminowe cele i nie może podlegać wahaniom gospodarczym czy być wykorzystywana w grze politycznej. Sprzeciwili się jednocześnie głosom, że imigracja stanowi zagrożenie dla stabilności systemu socjalnego w Austrii. Podkreślono, że mimo przekroczenia zakładanych wcześniej limitów (odnoszących się do udziału imigrantów w ogólnej liczbie mieszkańców) nie odnotowano negatywnych skutków na rynku pracy. Skrytykowano również chęć kontrolowania procesów migracyjnych przez władze państwowe, zwra-

cając uwagę, że współcześnie duża część imigrantów przybywa na terytorium Austrii w wyniku łączenia rodzin lub szukając azylu. Dyskusje dotyczące ekonomicznej przydatności imigrantów oraz rozpatrywanie problemu według schematu „potrzebny/niepotrzebny” są zbędne, czy wręcz niebezpieczne. Krytyce poddano zatem jakiekolwiek kryteria selekcji imigrantów oraz próby określenia rocznych limitów. Zwrócono natomiast uwagę na inne zjawisko – im bardziej państwo chce ograniczyć napływ imigrantów na swoje terytorium, tym bardziej wzrasta zagrożenie imigracją nielegalną, a tym samym wyzyskiem i ubóstwem imigrantów. Zdaniem Zielonych, odpowiedź na takie zagrożenia nie są zakazy, kontrola i izolacja, ale integracja (*Grüne Leitlinien zur Integrationspolitik* 2003: 11, 24-26).

Z analizy programów wyborczych Zielonych wynika, że powyższe hasła stały się elementem walki politycznej. W kampanii wyborczej z 2019 r. kwestie dotyczące polityki etnicznej uwzględnione zostały przede wszystkim w 9, 12 oraz 15 punkcie Programu *Wen würde unsere Zukunft wählen? (Wen würde unsere Zukunft... 2019)*. Jego autorzy mocno wyartykułowali potrzebę wzmocnienia ochrony praw człowieka, integracji społecznej, równości oraz promocji wielojęzyczności, obejmującej wszystkie dziedziny życia, w tym edukację, rynek pracy, życie kulturowe, opiekę zdrowotną itp.

Według partyjnych działaczy, w otwartym społeczeństwie tożsamość osoby nie powinna być powodem jej wykluczenia. Dotyczy to w równym stopniu pochodzenia, koloru skóry, religii, przekonań, płci, jak również orientacji seksualnej. Z tego też względu mocny nacisk położono na potrzebę integracji, której podstawą powinna być edukacja oraz inkluzja na rynku pracy. Wśród imigrantów najważniejszą kwestią pozostaje natomiast jak najszybsza nauka języka niemieckiego. Jednym z haseł kampanii stało się również uproszczenie procedur azylowych, które nie powinny trwać dłużej niż sześć miesięcy. W Programie wezwano jednocześnie do wspólnej europejskiej strategii z uczciwym podziałem obowiązków między państwami członkowskimi Unii Europejskiej oraz wspólnymi standardami opieki nad imigrantami i uchodźcami. W celu zapewnienia spójności takiej strategii konieczne są kontrole na zewnętrznych granicach UE, zaś osoby ubiegające się o ochronę powinny być przyjmowane do małych, otwartych ośrodków recepcyjnych, zarządzanych przez UNHCR oraz ekspertów unijnych. Po wstępnej decyzji, osoby takie miałyby trafiać do poszczególnych państw, zgodnie z kluczem podziału. Jednocześnie wytknięto władzom Austrii, że wycofały się ze wszystkich dotychczasowych programów przesiedleń⁷. W programie wyborczym partii Zielonych z 2019 r. wezwano do ich wznowienia (Ibidem: 49, 80-81).

⁷ We wrześniu 2015 r. przyjęto Decyzję Rady (UE) 2015/1523 z 14 września 2015 r. oraz Decyzję Rady (UE) 2015/1601 z 22 września 2015 r., ustanawiające środki tymczasowe w obszarze ochrony międzynarodowej na rzecz Włoch i Grecji. Dotyczyły one rozdziału 40 tys., a następnie kolejnych 120 tys. imigrantów ubiegających się o status uchodźcy lub inną formę ochrony, przebywających w Grecji, Włoszech i innych państwach członkowskich bezpośrednio dotkniętych kryzysem migracyjnym. Zobowiązanie do relokacji podjęły wszystkie państwa członkowskie (z wyłączeniem Danii, Irlandii i Wielkiej Brytanii), w tym Austria. Z uwagi na gwałtowny wzrost liczby obywateli państw trzecich na jej terytorium, na mocy decyzji Rady 2016/408 z 10 marca 2016 r. na dwanaście miesięcy zawieszono jednak obowiązek

Do kwestii związanych z mniejszościami narodowymi odwołano się w sposób szczegółowy w pkt. 12.6 Programu. Zwrócono uwagę na długoletnie zaniedbania w zakresie polityki, które w perspektywie blisko stu lat⁸ doprowadziły do spadku liczebności sześciu uznanych grup narodowościowych w Austrii⁹. Wyraźnej krytyce poddano politykę językową. Zapowiedziano jednocześnie zreformowanie dotychczasowych regulacji prawnych w kierunku rozszerzenia praw dla wszystkich sześciu grup, objęcie ich federalnym prawem konstytucyjnym, zapewnienie większego udziału mniejszości w politycznych procesach decyzyjnych oraz zwiększenie finansowania przedsięwzięć na rzecz ochrony ich tożsamości. Podkreślono jednocześnie znaczenie mniejszości narodowych w Europie, które stanowią ważny element życia politycznego, kulturowego oraz gospodarczego kontynentu (Ibidem: 67-68).

Programy wyborcze z poprzednich lat były w dużej mierze zbliżone. Mniejszości narodowe tradycyjnie uznawane były przez polityków Zielonych jako trwałe element austriackiego społeczeństwa. Warto jednak zwrócić uwagę, że program z 2019 r. był jedynym, w którym poświęcono im tak wiele miejsca. Zazwyczaj były to jedynie ogólne sformułowania, oparte na zasadzie równości, poszanowania praw człowieka oraz zwalczaniu wszelkich form wykluczenia społecznego. Konieczność zapewnienia szerszej ochrony mniejszościom odnoszono zazwyczaj do wszystkich grup, a czynnik „etniczny” był jedynie jednym z wielu aspektów.

Tym, co zwracało uwagę w każdej kampanii wyborczej prowadzonej przez Zielonych, było odrzucenie wszelkich form ekstremizmu. Większość gloszonych haseł brzmiało w opozycji wobec populistów i skrajnej prawicy. Głównym zarzutem w stosunku do tych środowisk było – według Zielonych – bazowanie na społecznych lękach i wrogości wobec różnego rodzaju mniejszości oraz imigrantów. Z tego też względu hasła dotyczące ochrony mniejszości narodowych, ale przede wszystkim odnoszące się do polityki imigracyjnej zyskiwały na znaczeniu w okresie umacniania pozycji *FPÖ* – jako forma sprzeciwu wobec forsowanej przez Wolnościową Partię Austrii retoryki antyimigranckiej¹⁰. Proces ten zapoczątkowany został na przełomie

relokacji 30% osób (tj. 1065) przypisanych Austrii w ramach kwot uzgodnionych we wrześniu 2015 r. Z analizy piętnastu sprawozdań Komisji Europejskiej, które ukazały się do września 2017 r., jednoznacznie wynikało, że mechanizm relokacji zawiódł. W stosunku do Austrii wielokrotnie podnoszono w nich zarzut niepodjęcia wykonania obowiązku relokacji. W odpowiedzi na dwunaste sprawozdanie Komisji, władze Austrii zainicjowały wprawdzie procedurę relokacji 50 osób przebywających we Włoszech, ale w późniejszym czasie nie podjęły żadnych kroków w tym kierunku (Potyrała 2018).

⁸ W programie punktem odniesienia było podpisanie Traktatu z Saint Germain. (*Staatsvertrag...* 1919)

⁹ Z definicji zawartej w § 1 ustęp 2 ustawy o grupach narodowościowych z 1976 r. wynikają trzy podstawowe kryteria, niezbędne do uznania osoby należącej do grupy narodowościowej: obywatelstwo austriackie, własny język, różniący się od języka niemieckiego, własne cechy etniczne. W praktyce prawnej Austrii pojęciem *Volksgruppe* obejmuje się grupy obywateli austriackich zamieszkałe co najmniej od trzech pokoleń na terenie państwa. (Janusz 2000). Za grupy narodowościowe uznawane są współcześnie mniejszość słoweńska, chorwacka, węgierska, czeska, słowacka oraz romska.

¹⁰ Tak było m.in. w kampaniach z 1999, 2013 czy chociażby w 2019 r. Już w 1999 r. jednym z haseł kampanii stało się „Potrzebujemy migrantów” (*Wir brauchen Migranten*).

XX i XXI w. Z podobnymi zjawiskami mamy do czynienia również współcześnie, kiedy państwa europejskie doświadczają wzmożonego napływu imigrantów.

Zieloni kilkakrotnie angażowali się w przedsięwzięcia potwierdzające wysiłki działaczy na rzecz zwalczania ksenofobii, wzmocnienia praw mniejszości narodowych oraz imigrantów. Na przełomie stycznia i lutego 1993 r. odbyło się referendum pod patronatem FPÖ „Austria przede wszystkim” (*Austria first*). Tematem przewodnim była chęć wprowadzenia restrykcyjnej polityki wobec imigrantów i zaostrożenia kontroli na granicach. W referendum ujęto dwanaście pytań. Wśród nich uwzględniono te o charakterze ogólnym oraz odnoszące się do systemu szkolnictwa, praw wyborczych, obywatelskich oraz bezpieczeństwa. Inicjatorzy referendum nie odnieśli wówczas sukcesu politycznego, uczestniczyło w nim bowiem jedynie 417 tys. obywateli austriackich (Gärtner 2002: 23-24). W odpowiedzi na referendum – z inicjatywy organizacji pozarządowych i Kościoła katolickiego – zorganizowano masowe demonstracje przeciwko ksenofobii. Odbyły się one pod nazwą „Morze świec” (*Sea of Candles, Lichtermeer*). W akcji uczestniczyło 300 tys. osób. Partia Zielonych poparła przedsięwzięcie, a jej działacze licznie w nim uczestniczyli (Kraler, Sohler 2007: 28). Z podobną sytuacją mieliśmy do czynienia kilka lat później, podczas demonstracji przeciwko rasizmowi zorganizowanej w Wiedniu 12 listopada 1999 r., w której uczestniczyło blisko 70 tys. osób (*Chronik der Grünen Alternative... 2015: 15*).

Działacze partii zaangażowali się również w kampanię na rzecz humanitarnego traktowania osób ubiegających się o azyl. 9 października 2007 r. byli jednymi z inicjatorów protestu przeciwko planowanej deportacji Arigony Zogaj wraz z rodziną¹¹.

UWAGI KOŃCOWE

Zieloni – Zielona Alternatywa nie należy do dużych partii. Jeszcze do niedawna nie odgrywała na szczeblu federalnym znaczącej roli. Wprowadzała jednak regularnie swoich przedstawicieli do parlamentu, systematycznie umacniając pozycję. Pod tym względem można dostrzec pewną prawidłowość. W drugiej połowie lat 80. partia uzyskiwała około 5% głosów, w latach 90. – od 5 do 8%, w pierwszym dziesięcioleciu XXI w. – od 10 do 12%, zaś w drugiej jego dekadzie – od 12 do 14%. Wyjątkiem był 2017 r., kiedy to ugrupowanie odnotowało najgorszy wynik w historii. Jednak już w kolejnych przedterminowych wyborach w 2019 r. znacznie umocniło swoją pozycję.

¹¹ Sprawa rodziny Zogaj z Kosowa stała się podstawą dla dyskusji publicznej dotyczącej prawa azylowego w Austrii. Kilkuletnie zmagania o uzyskanie przez jej członków prawa do azylu doprowadziły do licznych protestów i społecznych napięć. Punktem kulminacyjnym była deportacja do Kosowa ojca wraz z czwórką dzieci w 2007 r. 15-letnia Arigona uciekła, a jej matka warunkowo mogła zostać na terytorium Austrii w celu jej poszukiwania. Od 2015 r. Arigona wraz z matką oraz dwójką rodzeństwa legalnie przebywa na terytorium Austrii.

Zieloni w Austrii stosunkowo szybko zdołali stać się – zgodnie z kategoryzacją zaproponowaną przez włoskiego politologa G. Sartoriego w pracy pt. *Teoria Demokracji* – partią relewantną, czyli taką, która bądź faktycznie uczestniczy w rządzeniu, bądź jest zdolna do odgrywania roli efektywnej opozycji. W 1998 r. F. Müller–Rommel wskazał osiem partii zielonych, które odniosły sukces. Wśród nich – obok partii z Belgii, Finlandii, Niemiec, Luksemburga, Holandii, Szwecji i Szwajcarii – wymienił także austriackie ugrupowanie. Dwie dekady później sytuacja niewiele się zmieniła (Close, Delwit 2016: 252).

Podstawą założeń programowych Zielonych w Austrii tradycyjnie są takie hasła, jak ochrona środowiska, odnawialne źródła energii, walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym, wsparcie kobiet. Od początku ważnym aspektem pozostawały również kwestie związane z mniejszościami narodowymi oraz polityką imigracyjną Austrii. Dla Zielonych mniejszości narodowe są naturalną i integralną częścią austriackiego społeczeństwa, stąd też kwestie z tym związane tradycyjnie stanowią istotny punkt programów wyborczych partii. W opiniach działaczy również imigranci stali się częścią Austrii. Zieloni są zwolennikami polityki imigracyjnej zorientowanej nie tylko na gospodarkę, ale przede wszystkim na człowieka. Krytykują tym samym obowiązujący w Austrii system kwotowy. Proponowanym rozwiązaniem jest natomiast rozszerzenie programów integracyjnych dla imigrantów (integracja zamiast izolacji).

W założeniach programowych ugrupowania zwraca również uwagę duży nacisk położony na prawa człowieka i humanitaryzm, przywiązanie do różnorodności i wielokulturowości. Prawo do azylu jest jednym z podstawowych praw osób żyjących w stanie zagrożenia. Polityka azylowa powinna być natomiast oparta na jasnych, prostych i wspólnych dla państw członkowskich UE zasadach.

Hasła głoszone przez Zielonych często opierały się na krytyce działań rządu zmierzających do zaostrzenia polityki imigracyjnej. Podczas kampanii wyborczych wyraźnie sprzeciwiano się również stosowaniu populistycznej agitacji oraz wykorzystywaniu społecznych lęków. W dobie kryzysu migracyjnego w Europie, hasła te zyskują na znaczeniu.

Warto rozważyć kwestię, czy sprzyjanie mniejszościom narodowym oraz agitowanie przeciwko zaostrzeniu polityki imigracyjnej przekłada się na sukcesy wyborcze partii. Odpowiedź na tak postawione pytanie nie jest jednoznaczna, a więcej argumentów świadczy, że tak nie jest. Po pierwsze – Zieloni tradycyjnie najslabsze wyniki odnotowują w krajach związkowych z największym odsetkiem mniejszości narodowych. Chodzi o Karyntię i Burgenland. Z kolei Dolna Austria to drugi po Wiedniu kraj związkowy z największą liczbą imigrantów. Z drugiej jednak strony wyjątkiem od takiej reguły są rekordowe wyniki w okręgach wyborczych Wiednia oraz w gminie Zell Pfarre, zamieszkiwanej w większości przez mniejszość słoweńską. Warto jednak zwrócić uwagę na jeszcze jeden aspekt. Zieloni odnotowali najniższe poparcie w wyborach w 2017 r. Tłem dla kampanii wyborczej był przede wszystkim kryzys migracyjny w Europie. Radykalizacja nastrojów społecznych w wielu państwach spowodowała, że hasła liberalizacji polityki imigracyjnej stały się niepopularne. W tym przypadku można stwierdzić, że agitacja Zielonych w tym kierunku była jed-

na z przyczyn wyborczej porażki. Zyskały natomiast ugrupowania opowiadające się za zaostreniem przepisów w tej dziedzinie, a więc przede wszystkim Wolnościowa Partia Austrii, ale również Austriacka Partia Ludowa.

W kampanii wyborczej z 2019 r. można było dostrzec pewną subtelną zmianę. Zieloni w dalszym ciągu kładli nacisk na potrzebę akceptacji zjawiska imigracji jako procesu naturalnego, a przede wszystkim na potrzebę integracji imigrantów. Społeczeństwo austriackie powinno pozostać otwarte. Zwrócono jednak uwagę, że taka postawa powinna być poparta odpowiedzialnością i solidarnością państw europejskich, zaś sami imigranci świadomi nie tylko swoich praw, ale i obowiązków. Taka autorefleksja była skutkiem przegranej w wyborach z 2017 r., jak również pokłosiem kryzysu migracyjnego w Europie.

W wyniku przedterminowych wyborów parlamentarnych, przeprowadzonych 29 września 2019 r., w skład Rady Narodowej weszły Austriacka Partia Ludowa, Wolnościowa Partia Austrii, Socjaldemokratyczna Partia Austrii, *NEOS* – Nowa Austria i Forum Liberalne. Do parlamentu powrócili również przedstawiciele partii Zielonych – Zielona Alternatywa. *ÖVP* potwierdziła swoją dominującą pozycję, uzyskując 71 mandatów. Na drugim miejscu uplasowała się *SPÖ* (40 mandatów). Gorszy wynik odnotowała *FPÖ*, obejmując w Radzie Narodowej 30 mandatów. Niewiele mniej, bo 26 miejsc obsadziła partia Zielonych. To ona weszła również w skład nowego rządu. Wydaje się jednak, że o tym ostatnim nie zdecydował program wyborczy Zielonych, a raczej spłot zewnętrznych uwarunkowań. Przyczyną rozpisania nowych wyborów była tzw. *Ibizagate*¹² – afera polityczna, która znacznie osłabiła dotychczasowego koalicjanta, czyli *FPÖ*. Po wyborach lider zwycięskiego ugrupowania – Sebastian Kurz – ostatecznie zrezygnował z utworzenia po raz kolejny rządu ze skrajną prawicą, zaś socjaldemokraci zapowiedzieli, że nie będą uczestniczyli w rozmowach koalicyjnych. Umowa z Zielonymi stanowiła zatem jedyną alternatywę.

Bibliografia

- Antoszewski A. (2008), *Modele demokracji przedstawicielskiej*, w: *Demokracje zachodnioeuropejskie. Analiza porównawcza*, Antoszewski A., Herbut R. (red.), wyd. 3, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Chronik der Grünen Alternative. Die Grüne Alternative als Parlamentspartei (1986-2015)* (2015), Wien. www.gruene.at
- Close C., Delwit P. (2016), *Green parties and elections*, w: van Haute E. (ed.), *Green parties in Europe*, London-New York: Routledge.

¹² Mianem tym określa się skandal, który wstrząsnął austriacką sceną polityczną w maju 2019 r. Ujawniono wówczas nagranie przedstawiające wicekanclerza i lidera *FPÖ* Heinz-Christiana Strache podczas prywatnej rozmowy w apartamencie na Ibizie latem 2017 r. Polityk ustalał ze swoją rozmówczynią – podającą się za krewną jednego z bliskich Kremlowi rosyjskich oligarchów – szczegóły wpompowania ogromnych sum w nielegalne finansowe wsparcie dla jego ugrupowania w zamian za pomoc w realizacji różnych interesów.

- Dachs H. (1992), *Grünalternative Parteien*, w: Dachs H., Gerlich P. (u.a. Hrsg.) *Handbuch des politischen Systems Österreichs*, Wien: Manz.
- Die Grünen – Die Grüne Alternative (b.d.), <https://www.gruene.at/partei/organisation/die-gruenen> (dostęp 17.01.2019).
- Gärtner R. (2002), *The FPÖ, Foreigners, and Racism in the Haider Era*, w: Wodak R., Pelinka A. (eds.), *The Haider Phenomenon in Austria*, New Brunswick-New Jersey: Transaction Publishers.
- Grundsatzprogramm der Grünen, beschlossen beim 20. Bundeskongress der Grünen am 7. und 8. Juli 2001 in Linz* (2001), <https://www.gruene.at/partei/programm/parteiprogramm> (dostęp: 17.01.2019).
- Grüne Leitlinien zur Integrationspolitik* (2003), Die Grünen, <https://www.gruene.at/partei/programm/gruene-teilprogramme> (dostęp: 30.12.2020).
- Herbut R. (1999), *System partyjny Austrii*, w: Antoszewski A., Herbut R. (red.), *Partie i systemy partyjne*, Kraków: Zakamycze.
- Janusz G. (2000), *Status prawny mniejszości narodowych w Austrii*, w: Tomkowski Z. (red.), *Z zagadnień współpracy polsko-austriackiej*, Lublin: Wydawnictwo Multico.
- Kompetent. Engagiert. Grüne Positionen für eine neue Politik, Nationalratswahl 1999* (1999), Die Grüne, Wien.
- Kosowska-Gąstoł B. (2010), *System partyjny Austrii*, w: Kosowska-Gąstoł B. (red.), *Systemy partyjne państw Unii Europejskiej*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Kraler A., Sohler K. (2007), *Austria*, w: Gropas R., Triandafyllidou A. (eds.), *European Immigration: A Sourcebook*, Aldershot-Hampshire: Ashgate.
- Leitlinien grüner Politik 1990 – Wählen*, <https://www.yumpu.com/de/document/read/225811/leitlinien-gruner-politik> (dostęp: 29.12.2020).
- Potyrała A. (2018), *Unijny system relokacji w sprawozdaniach Komisji Europejskiej. Oceny i perspektywy*, „Przegląd Politologiczny” 2: 71-90, DOI: <https://doi.org/10.14746/pp.2018.23.2.5>.
- Saubere Umwelt. Saubere Politik. Wahlprogramm der Grünen. Nationalratswahl 2013* (2013), Die Grüne, Wien.
- Staatsvertrag von Saint-Germain-en-Laye vom 10. September 1919* (1919), StGBI. Nr. 303/1920.
- Wen würde unsere Zukunft wählen? Nationalratswahl 2019* (2019), Die Grüne, Wien.

Dr Ewa Godlewska, Wydział Politologii i Dziennikarstwa UMCS w Lublinie (ewa@godlewska.info)

Słowa kluczowe: Zieloni, Austria, wybory, mniejszości narodowe, polityka imigracyjna

Keywords: the Greens, Austria, elections, national minorities, immigration policy

ABSTRACT

The Greens - The Green Alternative is a party that until recently was considered marginal. Currently, however, it has become one of the main actors on the political scene in Austria. The aim of the article is to present the group's program assumptions, including aspects such as ethnicity, national minorities, immigration and asylum policy. It is therefore an attempt to introduce less known elements of the program, which, however, have become an integral part of the activities of the Greens in Austria. There is a conviction that among the parties present on the Austrian political scene, it is the Greens who are the most sympathetic to national minorities, and advocate a liberal immigration policy.

On the basis of the information presented in the article, it will be possible to verify this thesis. The aim of the article is also an attempt to answer the question whether the above slogans contributed to the election successes of the Greens in Austria.

One of the methods used in the article was the method of system analysis, which made it possible to study the issues related to national minorities and immigrant communities in Austria within the internal political system. The article also uses a comparative method.